

1. INTRODUCCIÓ

De què tracta la unitat?

Aquesta proposta de treball és una unitat d'història que tracta de la vida a l'edat mitjana: els castells, els cavallers, els senyors i els camperols, els monestirs, etc.

Sense oblidar que les llegendes són una eina esplèndida per aproximar els infants a èpoques i situacions històriques, en aquesta unitat també hem treballat una adaptació de la llegenda "La Torre de la Minyona" que està ambientada en el castell de Cardona (comarca del Bages).

Partim de la base que el tema, a més d'atractiu per als nens, en certa manera els és proper i força conegut. Personatges i edificacions de l'edat mitjana, com els cavallers i els castells són molt habituals en els jocs dels infants d'aquestes edats. Quants nens i nenes –d'entre quatre i vuit anys - no tenen a casa seva un castell ple de cavallers amb l'armadura, l'escut i la llança, amb una catapulta a punt de disparar i uns quants sentinelles que vigilen atentament des de les torres? Quants nens i nenes no s'han disfressat alguna vegada de cavaller? Quants, jugant entre ells, no han simulat lluites entre cavallers resguardant-se darrera l'escut? I fora de l'àmbit del joc, quants nens i nenes no han visitat, amb les seves famílies, algunes de les fires medievals que d'un temps ençà es fan a moltes poblacions de Catalunya? Passejant-se per aquestes fires, de ben segur que hauran vist de prop un cavaller amb armadura i de malla; que alguns s'hauran comprat un escut o una llança en una de les moltes parades que, imitant el comerç i l'artesanía medieval, es distribueixen pels carrers del barri antic de la ciutat, simulant les ciutats d'aquell temps. És molt probable que hagin contemplat com una artesà sabater confecciona unes sandàlies amb un tros de cuir. És per tot això, que pensem que aquesta unitat pot ser molt útil a l'hora de treballar alguns d'aquests aspectes de la vida en l'època medieval que, malgrat pertànyer a un temps històric llunyà, no són gens desconeguts per als nens i nenes d'aquestes edats.

A qui va dirigida?

Aquesta unitat ha estat pensada tant per als alumnes del darrer curs d'educació infantil com per als del cicle inicial de l'educació primària. En el seu moment, es va dur a la pràctica el treball amb dos grups de P5 de l'escola pública de Sant Fruitós de Bages, i després de veure l'interès i la motivació que manifestaven els nens i nenes per aquest tema d'història, vam ampliar i modificar algunes de les activitats plantejades inicialment, a fi d'adaptar-les al cicle inicial de primària.

Com vam iniciar el tema i com vam motivar els alumnes?

A l'escola cada any escollim un nom per a la classe i, prèviament, abans d'iniciar el curs, els mestres decidim el tema o fil conductor per a tot el cicle. El curs 2001-02, tot el parvulari "anem de castells": cada nivell en tria un que es pugui visitar i cada classe selecciona el nom d'un personatge de l'època dels

castells (cavallers, escuders, sentinelles, cuiners, camperols...).

Comencem el tema: a la classe tenim un castell amb un pont llevadís i un parell de torres, ple d'arquers, catapultes, cavallers... i força llibres i il·lustracions sobre l'època medieval. Iniciem el treball descrivint aquests jocs que tenim a l'aula i obrint un torn de paraules per comentar què sabem dels castells, de la gent que hi vivia, amb quin material es construïen, per a què servien, si n'hem visitat mai cap, si en coneixem algun que tinguem a prop de l'escola... És a dir, fem un llista dels coneixements previs sobre els castells i la seva època.

De moment encara no tenim nom i cal treballar i aprendre qui vivia als castells i com vivia la gent en l'època medieval per decidir si ens volem dir cavallers, escuders, camperols...o un altre nom qualsevol. Per tal d'implicar tota la gent de casa, demanem a les famílies que proporcionin material sobre aquesta matèria: llibres, castells de joguina, i personatges de joc relacionats amb els castells (cavallers, sentinelles, cavalls, escuts, armes...).

A poc a poc l'ambientació de l'aula és va tornant medieval: el nens comencen a portar castells de joguina i altres artefactes que tenen a casa, com cavallers, cavalls, catapultes, escuts...També van arribant castells que han fet a casa amb l'ajuda dels pares. Són uns castells fets amb capces grans de cartró on no hi falten les espitlleres, els merlets, el pont llevadís. Tots aquests castells i "els seus habitants" permeten que, durant les estones de joc, el terra de la classe es converteixi en tot un seguit de comtats on, en temps de pau, els camperols treballen tranquil·lament les terres i els cavallers i els senyors es dediquen a anar de visita als castells veïns, a celebrar torneigs, i que quan arriben temps de guerres es preparen per a un bon assalt i una bona defensa del castell.

Com dèiem al principi, no podíem deixar de banda les llegendes, ja que són una eina esplèndida per traslladar els infants de les nostres classes fins a períodes de temps allunyats del nostre. Per tant, hem llegit, hem treballat i hem representat una adaptació de la llegenda de "La Torre de la Minyona" a les altres classes de parvulari.

Volem fer incidència en què la visita al castell de Cardona va ser una activitat molt emocionant: llegir la llegenda de la torre de la minyona, just al peu de la torre que du el seu nom; pujar a la torre –des d'on vam veure la ciutat de Cardona als peus del castell– i adonar-nos que el castell estava situat estratègicament dominant tot el territori; passejar-se pel pati ducal; trobar un canó de veritat; ; passar les mans per les enormes pedres de la muralla; treure el cap per les espitlleres i comprovar-ne la forma... Després d'acabar aquesta unitat i d'aprendre moltes coses sobre l'època dels castells, les classes de P5 decidim que ens direm els Camperols i els Escuders del castell de Cardona.

2. CONTINGUTS

Conceptuals

1. Els castells
 - Utilitat
 - Parts del castell
 - Diferents tipus de castells
2. Qui vivia als castells
 - Els senyors, les dames, els cavallers, els sentinelles, els camperols...
3. Els monestirs
 - L'edificació: parts d'un monestir
 - Els monjos i les feines al monestir
4. L'assalt al castell: armes de defensa i atac
5. La llegenda "La Torre de la Minyona"
 - La llegenda com a aproximació a èpoques del passat històric
 - L'argument de la llegenda

Procedimentals

- Identificació de les principals parts en l'edificació d'un castell.
- Recerca de materials bibliogràfics sobre l'edat mitjana.
- Identificació de personatges i objectes del temps dels castells.
- Anàlisi d'imatges.
- Resposta a qüestionaris senzills.
- Distinció entre fets i opinions.
- Situació d'escenes de la vida quotidiana en un fris cronològic.
- Audició de la lectura d'una llegenda.

Actitudinals

- Interès per conèixer èpoques del passat.
- Curiositat per conèixer les edificacions, la manera de viure i els objectes propis d'altres èpoques.
- Actitud d'observació i d'interrogació sobre les formes de vida d'altres temps.
- Respects pels llocs als quals s'atribueix un valor de patrimoni cultural.
- Participació activa durant les sortides.
- Interès per les explicacions i/o lectura de llegendes ambientades en períodes de temps diferents del nostre.

3. OBJECTIUS DIDÀCTICS

L'alumne/a en finalitzar la unitat *Viure en temps dels castells* ha de ser capaç de:

- Identificar diferents tipus de castells i les seves característiques.
- Aplicar correctament el vocabulari específic de les parts d'un castell.
- Identificar personatges de l'època dels castells.
- Aplicar correctament el vocabulari treballat sobre cavallers.

- Relacionar correctament alguns conceptes de causa-efecte en la vida en temps dels castells.
- Interpretar i obtenir informació de fonts visuals.
- Relacionar costums i utensilis dels temps dels castells i els temps actuals.
- Situar ordenadament escenes de la vida quotidiana, referents a períodes històrics diferents, en un fris cronològic.
- Seguir el fil de la narració i fer una bona comprensió de l'argument de la llegenda "La torre de la minyona", llegida per la mestra.

4. ACTIVITATS D'APRENENTATGE

Per tal de tenir més suport en el treball, és important que mentre duri aquesta unitat es tingui a la classe, a l'abast dels nens, llibres que parlin de l'edat mitjana (com es vivia en aquell temps, la població, el paisatge, el treball, etc.), així com contes de temàtica medieval. Un racó de joc amb els castells i cavallers, murals, fotografies, escuts fets pels mateixos nens, eines per a treballar el camp..., ha d'anar ocupant, dia a dia, un espai preferent a la classe.

1a Coloració del gravat que correspon al temps dels castells.

Prèviament a la realització de l'activitat, cal obrir un diàleg sobre què saben els nens i les nenes dels castells: la forma que tenen, si n'han vist mai cap, de quin material els sembla que es van construir, per a què servien, qui hi vivia, si fa molt temps o no que es van construir, etc. D'aquesta manera anirem fent un llistat dels coneixements previs que tenen sobre el tema.

Abans de pintar la il·lustració que correspon al castell, parlarem de què hi veiem en les imatges, si saben on són les piràmides, quina edificació els sembla més antiga i quina de l'època actual.

1b Compleció de les frases sobre els castells, seleccionant la paraula correcta.

En el diàleg sobre els castells, encetat a l'activitat anterior, la mestra fa per manera que surtin, entre d'altres, els conceptes antic i nou, de quin material es construïen els castells i perquè. (El castell del dibuix és el típic a dalt d'un turó, de pedra, amb torre i muralla al voltant. Cal tenir present, però, com s'explica més endavant a l'activitat 3, que els castells no sempre s'havien construït de pedra). Si cal, abans de completar les frases individualment, les podem llegir entre tots.

2a Senyalització de les parts d'un castell entre d'altres que no ho són.

Llegir els noms col·lectivament i/o individualment. S'han de colorar només els noms que corresponen a les parts del castell.

A la classe vam fer un mural gran amb el dibuix d'un castell i vam posar-hi els rètols amb els noms de cadascuna de les parts. Aquest castell ha de ser força gran perquè en una altra sessió, (la de l'activitat 4), ens hi càpiguen els personatges que hi vivien.

- 2b** Anotació de paraules, que consten al final d'una línia en l'exercici anterior, amb la finalitat d'identificar les parts bàsiques dels castell en el dibuix

Prèviament a la realització de l'activitat, cal comentar, col·lectivament, com és aquest castell: quantes torres té, quina és la torre de l'homenatge, veure que té un pont llevadís...

- 3a** Descripció d'imatges de diferents castells.

Cal descriure, col·lectivament, cada castell. Ens fixarem en les semblances i diferències entre ells: tenen en comú les torres, malgrat no siguin totes iguals, les espiulleres...

Pel que fa al castell número 1, que té un fossat (excavació que envolta el castell i que moltes vegades estava ple d'aigua) i un pont llevadís, caldria demanar als nens perquè els sembla que es construïen fossats al voltant dels castells, per a què servia el pont llevadís i explicar-los la funció que tenien.

Cal parlar també, del lloc on s'han construït els castells 2, 3 i 4 (dalt d'un turó) i el perquè.

- 3b** Senyalització de la frase que correspon a cada castell.

Prèviament a la realització de l'activitat cal llegir, ja sigui col·lectivament o de manera individual, les frases i parlar sobre el castell al qual fa referència cada una.

Com a activitat complementària, buscarem en els llibres de consulta que tenim a la classe, fotografies o il·lustracions de diferents tipus de castells. Farem fotocòpies de les fotografies o il·lustracions i les encolarem, fent un mural, que porti per títol "Tots els castells no eren iguals".

- 4.** Anotació dels noms dels personatges del temps dels castells que hi ha dibuixats i relació dels noms dels personatges que hi ha escrits, encolant-hi les imatges, prèviament retallades.

Després de retallar les imatges de la pàgina 21, s'analitzarà col·lectivament, cada personatge, en funció dels vestits i dels complements que porta. A continuació cada alumne els situarà en el lloc corresponent. Es farà el mateix a l'hora d'escriure els noms dels personatges que ja hi ha dibuixats.

Com a activitat complementària suggerim ampliar una mica les imatges d'aquests personatges i encolar-les al mural del castell que tenim a la classe.

- 5a** Anotació dels números que assenyalen els elements de la imatge del cavaller, davant de les paraules que les identifiquen.

Prèviament a la realització de l'activitat cal parlar de qui és aquest personatge, com va vestit, què sembla que està fent, si el podem relacionar en un context de guerra o de pau, etc.

- 5b** Senyalització d'una de les paraules antònimes (sí o no) que acompanyen un objecte d'època, segons si aquest pertany al temps dels castells.

- 6a** Senyalització de personatges de l'època dels castells, segons si el que expressen en unes bafarades és correcte o no.

Prèviament a la realització de l'activitat, caldrà comentar, col·lectivament, si saben qui són aquests personatges. Cal que descriuin com van vestits, si porten armes o no, etc.

Abans de pintar el personatge que expressa una idea que no correspon al context històric, se'n parlarà amb el grup, per tal de buscar entre tots, si escau, la solució.

- 6b** Senyalització per identificar la paraula correcta i anotació d'una frase per escriure el perquè.

Donat que a l'activitat anterior ja hem debatut, a amb el grup, quin és el personatge que està fora del context històric, aquesta activitat poden fer-la directament de manera individual.

Caldrà que la mestra ajudi els nens que, malgrat tenir clara la justificació, els costi encara una mica, expressar-la correctament per escrit.

- 7** Relació de frases inacabades amb altres amb les quals hi ha un vincle de causalitat.

Prèviament o posteriorment a la realització de l'activitat, com es cregui més convenient, caldrà fer un debat col·lectiu on es justifiquin les respostes. És millor que siguin els nens mateixos qui rebatin les respostes i les opinions entre ells.

- 8a** Senyalització de l'escena de la família camperola, diferenciant-la d'una altra que correspon a la família del senyor.

Cal fer una lectura d'imatges de les dues escenes, per tal d'analitzar els dos ambients, als quals fa referència. Un cop ens hem posat d'acord sobre quina és la família camperola, pel mobiliari, pels vestits, pels objectes i el parament de taula, per la sobrietat de l'estança camperola al costat de la llar de foc, contràriament al parament de la taula plena de menjar, els criats, els vestits del senyor i les dames, el soldat i el joglar que acompanya l'àpat de la

família del senyor..., pintaran la rodona que correspon als camperols.

- 8b** Anotació d'una frase per explicar el motiu pels quals s'ha identificat la família dels camperols.

Donat que a l'activitat anterior ja hem parlat entre tots dels detalls que fan que associem cada una de les imatges amb la família dels camperols o del senyor, aquesta activitat poden fer-la directament de manera individual.

Caldrà que la mestra ajudi els nens que, tot i tenint la justificació clara, els costi una mica, encara, expressar-la correctament per escrit.

- 9a** Compleció de la imatge d'un monestir, encolant els retalls que hi falten, prèviament separats i retallats.

Un cop retallades les imatges de la pàgina 23, han de situar-les en el lloc corresponent del monestir i encolar-les un cop que la mestra hagi comprovat que la ubicació és la correcta.

- 9b** Anotació dels números i dels noms que assenyalen els elements arquitectònics del monestir.

Un cop tenim el dibuix del monestir complet, els alumnes escriuran, en el lloc que correspongui, els noms o els números de les diferents parts segons assenyalen els quadrats o les línies de punts que hi ha en el dibuix.

Paral·lelament, han d'escriure al costat de cada nom el número que li correspon.

Definicions de les diferents edificacions dins un monestir: El refectori és la sala on es reunien tots els monjos de la comunitat per fer els àpats en comú. El claustre és un passatge cobert, amb un mur a una banda i una zona porticada o amb columnes; l'altra banda, que envolta un pati o un jardí, fa d'unió amb les diferents construccions del monestir. La casa de l'Abat és el casal més senyorial del monestir i que ocupava aquest personatge. L'hostatgeria és l'edifici del monestir on hi havia els dormitoris dels monjos. La porteria és el lloc on s'instal·lava el porter que controlava l'accés al monestir. L'església és l'edifici consagrat al culte.

- 10** Associació d'imatges pintant del mateix color la rodona que hi ha a cada escena amb el nom que rebia el monjo que la realitzava.

Prèviament a la realització de l'activitat, convé explicar als alumnes les feines que es feien als monestirs i la importància que tenien. Un cop fet això, s'han de comentar les escenes per tal de comprovar si els nens i nenes reconeixen en elles els diferents "oficis" dels monjos.

Posteriorment passarem a realitzar l'activitat individualment, pintant, del mateix color, la ro-

dona de la imatge que representa l'acció i el nom del monjo que la realitza.

- 11** Lectura d'un gravat sobre l'assalt al castell.

Cal comentar col·lectivament el gravat sobre l'assalt al castell, fixant-nos en qui assalta el castell i qui el defensa; com es diuen les armes que utilitzen; com s'ho fan per pujar a les torres del castell (utilitzant escales i la torre d'assalt); on estan situats els soldats que defensen el castell; què fan els assaltants per protegir-se de les fletxes enemigues (utilitzen els parapets o mantellets), etc.

Breu informació sobre algunes armes i màquines de guerra: L'espasa era l'arma preferida de la noblesa. La llança, que podia fer de tres a cinc metres de llarg, pesava molt i costava una mica de manejar. L'arc és l'arma més antiga. Els arquers disparaven enlaire les fletxes, per tal que no xoquessin contra els escuts dels enemics. La torre d'assalt o bastida era una torre de fusta amb rodes que feien servir els assaltants. Tenia diferents pisos units per escales i estava coberta de taulons i pells per aturar les fletxes enemigues. El trabuquet era una màquina d'assalt que, amb un mecanisme a base d'uns ressorts, cordes i una bossa - com una fona gegant -, servia per llançar projectils. La catapulta semblava un tirador gegant; calien quatre homes per llançar el projectil. L'escut protegia els soldats dels atacs enemics en les lluites. La ballesta era una arma que permetia orientar el tret en qualsevol sentit i disparar fins a una distància de més de cinquanta metres. L'inconvenient que tenia era que pesava força. L'ariet consistia en una gran biga de fusta amb la punta reforçada amb ferro. Servia per ensoportar murs, parets i portes. L'ariet el cobrien amb pells per protegir-se dels atacs enemics.

Aconsellem ampliar la il·lustració i penjar-la a la paret o a la cartellera de la classe. Van ser moltes les estones que, de tant en tant, davant d'aquesta imatge ampliada, un petit grup de nens i nenes tornaven a explicar-se, entre ells, en què consistia l'assalt al castell. A la classe vam visualitzar un tros de la pel·lícula "Los vikings" de Richard Fleischer, concretament la seqüència de l'assalt als castell per part dels vikings, on es pot veure, amb tot detall, com els camperols corren a refugiar-se al castell; com els vikings avancen cap al castell amb un ariet enorme; com es protegeixen sota els escuts i com s'organitza l'assalt i la defensa del castell.

- 12a** Identificació de personatges i armes d'atac i de defensa.

Cal llegir molt atentament les frases i seguir les instruccions que ens indiquen acolorint la il·lustració de la pàgina anterior.

- 12b** Identificació d'entre un grup d'armes i màquines de guerra, les que es feien servir en l'assalt i la defensa al castell.

Cal parlar, prèviament de les armes que hi ha dibuixades, de quines veiem en la il·lustració de l'atac al castell i quines són d'una altra època, no tan antigues.

Pot ser d'utilitat confeccionar una imatgeria amb els dibuixos de les armes i uns cartronets amb els noms per tal que, en les estones de treball més individualitzat, els nens puguin dibuixar-les, llegir els noms, aparellar cada arma amb el seu nom, classificar-les, segons siguin individuals o necessitin de més d'una persona per fer-les servir, etc.

- 13** Relació d'objectes moderns i antics que tenen la mateixa funció, pintant del mateix color les rodes que els acompanyen.

Prèviament a la realització de l'activitat, cal parlar de quins són els objectes que hi ha dibuixats, quina és la seva utilitat, quins es fan servir actualment i quins són els que tenen la mateixa funció.

- 14** Situació d'unes imatges quotidianes de diferents èpoques històriques, prèviament retallades, en el lloc corresponent d'una línia del temps.

Un cop retallades les imatges de la pàgina 21, s'han d'analitzar col·lectivament, per tal de posar-nos d'acord sobre les situacions i accions que reflecteixen i veure en quin temps passava. A continuació cada alumne ha de situar-les en el seu fris i encolar-les un cop que la mestra hagi comprovat que la ubicació és la correcta.

Les imatges fan referència a una activitat quotidiana d'avui, com és anar a comprar a un supermercat, a una escena de caça dels homes prehistòrics i a un torneig del temps dels castells.

- 15** Resposta a un qüestionari sobre si podem respondre o no les preguntes que ens demanen, a partir de l'observació d'una pintura.

Prèviament a la realització de l'activitat, cal fer una lectura de la imatge, per tal de posar-nos d'acord a quina època fa referència i perquè, quina situació de l'època es veu representada, qui deuen ser els personatges que es veuen, què fan, quin edificis hi veiem, etc.

Un cop ens hem posat d'acord, passarem a llegir les frases individualment o de manera col·lectiva, segons es cregui convenient i els alumnes aniran marcant amb una creu el que podem saber a partir de l'observació del gravat i el que no.

A la classe vam buscar en llibres d'art, imatges que decoren un fris, una peça de ceràmica, una pintura..., que representaven altres situacions quotidianes de l'edat mitjana com un cavaller, un torneig, un castell... Va ser molt interessant escanejar-les i/o fotocopiar-les a color i comprovar, en un exercici col·lectiu, quina informació ens donaven.

- 16a** Senyalització dels elements anacrònics en una imatge de l'època medieval.

Prèviament, cal parlar dels artesans, de les ciutats medievals, dels tipus de productes que es podien comprar als mercats en l'època dels castells. Podem aprofitar per demanar als nens si han visitat algun dels molts mercats o fires medievals que es fan arreu i que ens parlin dels productes i de l'ambient que hi ha escenificat.

També es pot fer la comparança amb els productes que podem comprar ara als mercats.

És important que els nens no es limitin a marcar els elements anacrònics de la imatge (caixer automàtic, cotxe teledirigit, walkmans, monopati, cistell amb rodes per anar a comprar), sinó que, a més, justifiquin el perquè (perquè no són objectes antics, perquè són del temps dels castells, perquè són objectes que fem servir ara i, en temps dels castells no existien, etc.).

- 16b** Identificació de diferents elements fora de context que han aparegut o no a les imatges anteriors.

Prèviament cal parlar, col·lectivament, de quins objectes es tracta, els seus noms, la seva utilitat i posteriorment, de manera individual, acolorir de groc els quadrats dels objectes que surten a la pintura de la pàgina anterior, i de color blau, els que surten al gravat on hi ha els anacronismes.

- 17** Relació d'una sèrie de frases amb dues paraules (fets o opinions) respecte a narracions situades en el passat.

Cal parlar i explicar als nostres alumnes que un fet és allò que té lloc, que es veu, que és realment i que una opinió és el que pensa un d'una cosa i, per tant, és qüestionable i molt particular.

En aquesta activitat invertirem la realització de l'exercici, respecte a la majoria d'activitats. Un cop ens posem d'acord en la diferència entre fets i opinions, proposarem als nens que, individualment, relacionin les frases amb el rètol de fet i opinió, i un cop resolt l'exercici que debatín i justifiquin les seves respostes davant del grup.

18 Relació d'unes imatges de la llegenda de la torre de la minyona amb les frases a les quals fan referència, encolant cada imatge al lloc que li correspon.

El dia que es fa aquesta activitat no hauria de ser la primera vegada que es llegís la llegenda als nens. És convenient haver-ho fet un parell o tres de vegades, en ocasions anteriors, per tal que ja sigui una història coneguda per als nens i nenes.

Adaptació de la llegenda popular de “La Torre de la Minyona”.

Fa molts i molts anys, quan als castells vivien senyors i cavallers, el comte del castell de Cardona, va convidar el príncep Abdalà, del castell de Maldà, a una gran festa que se celebraria al castell de Cardona.

El príncep Abdalà va acceptar, de molt bon grat, la invitació.

Es preparava la festa més gran que s'havia fet mai en aquestes contrades: els camperols van collir les millors verdures de l'hort per a aquest àpat; els cuiners es van passar dos dies cuinant un sopar exquisit i els criats van preparar la taula més ben parada que s'havia vist mai al castell.

El dia de la festa tot va sortir com estava previst: el sopar, exquisit, la música, el ball... Després de sopar, i abans de retirar-se a la seva habitació, el príncep Abdalà, va sortir a donar un volt pel pati d'armes del castell acompanyat per l'Adelaida, la filla del comte, una preciosa minyona de qui va quedar profundament enamorat. De fet, només en veure's, es van enamorar l'un de l'altre, però tots dos sabien que el comte no deixaria que es casessin.

L'endemà al matí, el príncep Abdalà va marxar cap al castell de Maldà. Passaren els dies i eren tantes les ganes que tenia de veure la seva estimada que, una nit, tip de no poder viure amb ella, el príncep Abdalà se'n va anar fins a Cardona, va pujar a la torre del castell i es va endur l'Adelaida. Van fugir cap al castell de Maldà i allà es van casar d'amagat.

Quan el comte de Cardona ho va saber va partir cap al castell de Maldà, acompanyat dels seus cavallers i, després d'una dura batalla, es va endur l'Adelaida cap al castell de Cardona. El comte no en va tenir prou d'endur-se la seva filla cap a Cardona, sinó que va decidir tancar-la, per sempre més, a la torre de l'homenatge, sense que pogués veure ni parlar amb ningú i menjant només pa i aigua que, cada dia, al matí, s'encarregarien de portar-li uns criats del castell. I així ho va fer.

El camperols que vivien a la vora del castell, en saber la notícia, van escampar-la per totes les cases de la rodalia, i van començar a anomenar *torre de la minyona*, a la torre de l'homenatge, on era tancada l'Adelaida.

Després de molt de temps, un bon dia, el comte de Cardona va anar a visitar el comte de Barcelona i aquest li va fer entendre que el que havia fet de tancar la seva filla a la torre de l'homenatge no estava gens bé, i que fóra hora que la deixés sortir. Sembla que el va convèncer.

El comte tornava cap a Cardona amb la intenció d'alliberar la seva filla, quan a les portes del castell va sentir crits i plors: “l'Adelaida és morta, l'Adelaida és morta!” Els criats l'esperaven per donar-li la trista notícia: la seva filla havia mort. Aquell matí, quan els criats havien entrat a la torre a portar-li el menjar, l'havien trobada morta al llit. Havia mort de pena de no poder viure amb el seu estimat Abdalà.

Ja era massa tard! Després de tants anys quan, per fi, el comte va entendre que havia d'alliberar la seva filla, aquesta havia mort.

Mai més, ni al castell de Cardona, ni a cap altre castell, van tornar a tancar cap donzella a la torre per tal de separar-la del seu enamorat i, des de llavors, tothom coneix la torre de l'homenatge del castell de Cardona com la **TORRE DE LA MINYONA**.”

Un cop retallades les imatges de la pàgina 23, s'han d'analitzar col·lectivament, per tal de posar-nos d'acord sobre les situacions i accions que reflecteixen i veure a quin moment de la llegenda corresponen. A continuació cada alumne les situarà en el lloc correcte, segons el text, i les encolarà, un cop la mestra hagi comprovat que la ubicació és la correcta.

19 Resposta a un qüestionari fent un senyal a la columna corresponent de “veritat” o “fals”.

Us volem proposar, també, algunes de les activitats complementàries que vam fer a les classes:

- *Disseny i elaboració d'un escut: cadascú es va dissenyar el seu escut, sobre paper, amb llapis i retoladors, i un cop van tenir fet el disseny, el van reproduir, a mida real, amb pintures i ceres sobre un cartró gruixut, per tal que tingués més consistència i hi poguessin jugar. Aquests escuts van servir per simular escenes de cavallers, per decorar les parets de la classe i per representar, com a cloenda del treball, la llegenda de la Torre de la Minyona.*
- *Dibuixos de castells amb ceres, amb pintures, a sobre de plaques d'argila, al terra del pati...*
- *Activitats de grafisme com resseguir i completar els merlets d'un castell; acabar de dibuixar les espitlleres de les torres; completar la simetria d'un cavaller amb la seva armadura; completar un castell fent-li les espitlleres, la torre de l'homenatge...; completar la muralla d'un castell; reproduir uns escuts seguint un models, etc.*
- *Activitats de llengua verbal com fer un llista dels noms de les armes utilitzades en l'assalt i la defensa del castell i penjar-les en un lloc visible de la classe; completar noms referents a les parts dels castells, als qual els hi faltava alguna lletra; buscar en un mapa poblacions que en el seu nom tenen la paraula castell; elaborar textos de manera individual i col·lectiva, referents al tema, etc.*
- *És gairebé imprescindible visitar un dels castells que tenim arreu de les nostres comarques. En la visita al castell ens vam fixar en el material amb què s'havia construït, com eren els murs, les espitlleres, els merlets, les torres...; vam parlar de l'estat actual del castell, si ens semblava que havia estat reconstruït o es mantenia així des dels temps dels castells; vam comprovar quines de les edificacions típiques d'un castell conser-*

vava, com el pati, la torre de l'homenatge, etc.; quins objectes de l'època trobàvem (pous, escuts, canons, etc.). Ens vam fixar on estava situat el castell i la vista i el paisatge que es veia des de dalt. Després de la visita al castell vam fer un dibuix documental sobre aquest, amb el títol: "recordes com era el castell de Cardona? Dibuixa'l".

- Localitzar en un mapa el castell que volíem visitar, treballar l'itinerari a seguir (per quins pobles passarem, altres llocs coneguts o d'interès que volem fer incidència, situació respecte al nostre poble o ciutat ...) va apropar els escolars a conceptes específics de geografia com són la situació i localització en un plànol i el seguir un itinerari.
- Durant tot el temps que dura el treball d'aquesta unitat no podem oblidar les estones de simulació que és convenient que realitzin els nostres alumnes, ja sigui amb castells i cavallers de joguina (tipus clic), ja sigui disfressant-se de dama, de cavaller o de camperol, ja sigui fent activitats d'expressió corporal, representant un torneig o un assalt al castell, celebrant una festa medieval o bé representant la llegenda per als nens i nens de les altres classes.

ACTIVITATS D'AVALUACIÓ

Per constatar el procés d'aprenentatge i l'assoliment dels objectius didàctics especificats en aquesta unitat, farem servir diverses estratègies al llarg de les setmanes que dura el treball:

- a) recollida d'informació mitjançant l'observació directa
Observació sistemàtica de l'alumne/a durant tot el temps que dura la unitat a fi de constatar els coneixements previs sobre el tema, l'atenció, l'interès, la dinàmica de treball a l'hora de realitzar les activitats, tant individualment com en grup, el grau de participació, la creativitat i l'autonomia en el treball.
- b) recollida d'informació mitjançant l'observació indirecta
Valoració en el quadern d'activitats de l'alumne, l'elaboració, la presentació i la cura en la realització del treball, així com la realització correcta o no de les activitats; l'aplicació dels procediments i el grau d'adquisició dels conceptes referits al temps dels castells.
- c) activitats específiques
Escriure el nom a les parts més importants d'un castell.
Enumerar els elements més característics d'un cavaller.
Identificar una família camperola.
Identificar i relacionar les feines dels monjos.
Reconèixer les armes de defensa i atac.
Respondre el qüestionari d'autoavaluació.

TEMPORITZACIÓ

Aquesta unitat didàctica està pensada per a ser treballada durant un període de temps d'entre tres o quatre setmanes, segons que es vulguin fer algunes activitats complementàries més a la classe, a part de les dissenyades en el quadern.

Pel grau de dificultat de les activitats, aconsellem treballar-la entre el primer i segon trimestre, si es tracta d'un curs de cicle inicial, i durant el tercer trimestre amb alumnes de P5.

BIBLIOGRAFIA

- BEAUMONT, Émile; SAGNIER, Christine. (2002). *L'Edat Mitjana*. Edicions Fleurus. Panini España S. A. Imatge. Descuberta del món.
- CASELLI, Giovanni (1988).. *L'Edat Mitjana*. Barcelona: Barcanova. La vida en el passat.
- LANGLEY, Andrew (1998). *Un castillo en guerra*. Madrid: Ediciones SM.
- LANGLEY, Andrew (1998). *El castell medieval*. Ediciones Beascoa S. A. Viatges en el temps.
- LONGOUR, Michèle (2000). *El Castillo*. Madrid: Ediciones SM. Mi Mundo.
- MACAULAY, David. (1975). *Nacimiento de un Castillo Medieval en el siglo XIII*. Timun Mas.
- SIMS, Lesley (2003). *El gran libro de los castillos*. Usborne Publishing Ltd.

De tots els contes ambientats en temps dels castells podem fer servir, entre altres: *El cavaller poruc* d'Ediciones Destino; *Los caballeros* d'Ediciones B. (de la col·lecció en Wally viatja per la història); *La llegenda de sant Jordi* de La Galera; *El drac enamorat* de l'editorial Cruïlla.

SOLUCIONARI

Fitxa 1. Què sabem dels castells?

- El paisatge del temps dels castells és el B.
- Frases: "El castell és un edifici antic", "Els castells es construïen amb pedres", "Els cavallers vivien als castells".

Fitxa 2. Com eren els castells? (1)

- Muralla, pont llevadís, merlet, pati, espitllera, torre de l'homenatge.
- D'esquerra a dreta: merlet – torre de l'homenatge – pati – muralla – espitllera – pont llevadís

Fitxa 3. Com eren els castells? (2)

- 1 El castell té un fossat
- 4 Una torre de guaita
- 2 El castell dalt d'un turó
- 3 La muralla protegeix la torre

Fitxa 4. Qui vivia als castells? (1)

- (d'esquerra a dreta i de dalt a baix): camperola, cavaller, sentinella, escuder, dama, senyor.

Fitxa 5. Qui vivia als castells? (2)

- 4 escut – 2 casc – 1 espasa – 3 vestit de malla – 5 esperons
- (d'esquerra a dreta i de dalt a baix): SI – NO – NO – SÍ – SÍ - NO

Fitxa 6. Qui vivia als castells? (3)

- S'ha de pintar la dama.
- LA DAMA

Fitxa 7. Per què passava?

- “Els castells es construïen dalt d'un turó perquè es defensaven millor dels enemics”. “Els cavallers portaven escuts i armes perquè els protegien millor en les lluites”. “els castells tenien espitlleres perquè es protegien millor i podien disparar des de dins”.

Fitxa 8. Senyors i pagesos

- La família de camperols és la B.

Fitxa 9. Els monestirs

- A – F, B – D, C - E
- (seguint el sentit de les agulles del rellotge): números: 3, 2, 1 noms: claustre – refectori – casa de l'Abat –

Fitxa 10. Les feines del monestir

- L'hospitaler 1, l'escrivà 2, el cellerer 3, l'almoïner 4, l'abat 5, el cuiner 6.

Fitxa 11. L'assalt al castell

Fitxa 12. Armes de defensa i d'atac

- Sí: 1 (trabuquet), 2 (ariet), 3 (espasa), 4 (llançà), 6 catapulta), 7 (ballesta).
No: 5 (trabuc), 8 (canó).

Fitxa 13. El temps passa

- Cofre – armari, bombeta - espelma, rellotge de sorra – rellotge de polsera, ploma – bolígraf, gibrell amb aigua – aixeta, forca – tractor.

Fitxa 14. Quan passava tot això?

- 1 – B, 2 – A, 3 – C

Fitxa 15. Imatges que informen

- Ho podem saber: les dones també treballaven al camp - ja hi havia esglésies - la manera com anaven vestits - hi havia castells molt grans.
- No ho podem saber: els camperols guanyaven molt poc - els nens i les nenes ja anaven a l'escola - les cases dels camperols eren molt petites.

Fitxa 16. Anacronismes

- Monopatí, caixer automàtic, cistell de la compra amb rodes, cotxe teledirigit, “walkmans”
- Pàgina 16: I – B – E – G
Pàgina 17: H - C

Fitxa 17. Fets i opinions

- Fets: algunes ciutats tenien muralles – les cases de les ciutats eren més baixes que les actuals – els carrers de les ciutats eren més estrets que els d'ara – a les ciutats d'aquell temps ja hi havia botigues.
- Opinions: la gent de la ciutat era més feliç que la que vivia al camp – les ciutats d'aquell temps eren més boniques que les d'ara.

Fitxa 18. Les llegendes

- (de dalt a baix i d'esquerra a dreta): B – C - A – D

Fitxa 19. Ens avaluem

- 1F, 2V, 3F, 4F, 5F, 6V, 7F, 8V, 9V, 10F, 11F, 12V, 13V, 14F, 15F.